

koloni er klar nok. Ægsamlingen har givet en god Skilling i Aarenes Løb, og Fuglenes Gødning betyder en Del for Græsset paa Madstedborgs magre Jord, men Hovedmomentet er og var altid Ejernes store Kærlighed til „æ Borg“. De aabne Arme, besøgende Ornithologer altid er blevet modtaget med, skal man nok vide at huske. Med Sorg konstateres Udviklingen, ikke mindst af Gl. Madstedgaards tidligere Ejer Rentier LAUR. SØNDERGAARD, Svankær, og af dennes Hustru, hvis Barndoms-hjem Stedet er. I Juni 1942 udtalte hun med et vemodigt Smil: „Hwa' e æ Borg, uden æ Fowl?“

Uden Fuglene er Madstedborg en mager Græsgang, hvor noget Ungkvæg finder Føden i Sommertiden. Fredningsstenen for Voldstederne har Studene væltet, men det var hverken for Voldenes eller for Kreaturerens Skyld, Ornithologerne kom.

Litteratur.

- LØPPENTHIN, BERNT: Ornithologiske Studier fra Ovesø, Thy. D. O. F. T., XXXIII, 1939, p. 66—90.
 —: [Ekskursion til] Thy 3.—5. Juni 1939. D. O. F. T., XXXIII, 1939, p. 227—29.
 HOLSTEIN, V.: Et Besøg paa Fuglenes Ø. Fyens Stiftstidende, Ugen, 15., 22., 29. Juli 1928.

KNUD ANDERSEN,

født 29. April 1867 — forsvundet i Maj 1918.

En dansk Zoologs Skæbne.

Af O. HELMS†

Det er ret almindeligt, at Zoologers Liv gennem Rejser og Ophold i fremmede Lande kommer til at ligge noget uden for det almindelige, og det gælder ogsaa KNUD ANDERSEN, hvis Navn her i Landet kendes gennem hans Arbejder, men ellers kun af de faa, som har haft Lejlighed til at træffe ham, indtil han for snart 40 Aar siden forlod sit Fædreland for aldrig at gense det.

En Dag i Sommeren 1892 var jeg gaaet en Tur paa Amager Fælled ud ad Koklapperne til, og da jeg saa et Par enlige Skikkelser og skimtede, at den ene havde Studenterhue og bar en Bøsse, gik jeg henimod dem; selv var jeg iført en Under-

læges ikke pralende Uniform. Det var KNUD ANDERSEN, ledsaget af sin yngre Broder, jeg traf, og dermed var et Bekendtskab indledet, som strakte sig over Aarene indtil han Forsvinden.

Dette vort første Møde blev Indledningen til mange andre og til adskillige Ture sammen i Løbet af Vinteren 1892—93, indtil jeg i Begyndelsen af April sidstnævnte Aar rejste til Grønland.

ANDERSEN og jeg var omtrent jævnaldrende, men vore Veje havde aldrig tidligere krydset hinanden, selv om jeg nok vidste om hans Eksistens. Han var efter sin Studentereksamen i 1885 begyndt at studere Zoologi med Fugle som Specialstudium, og inden for disse var det Skrigefuglene, han særlig havde kastet sig over, og til hvilken Gruppe han havde et overordentligt Kendskab. Han ernærede sig paa den Tid ved Undervisning i Naturhistorie i Skoler og paa Kursus og var desuden ved Starten af Salmonsens Leksikon blevet ornithologisk Medarbejder ved dette. Efter min Hjemkomst fra Grønland 1893 genoptog vi Forbindelsen, og da jeg et Par Maaneder senere havde nedsat mig i Haslev, vedligeholdt vi denne, indtil ANDERSEN i 1904 rejste til Bulgarien. Det var den fælles Interesse for Fugle, der knyttede os til hinanden; i Haslev færdedes vi ude sammen og iagttog Fuglene, og mange Aftener sad vi og drøftede Ornithologi til langt ud paa Natten. Vi havde ogsaa Planer om i Fællesskab at udgive et Værk om danske Fugle, som Afløser af KJÆRBØLLING; ANDERSEN skulde skrive den systematiske Del og jeg den biologiske, men det blev aldrig til noget. Vi førte ogsaa i disse Aar en livlig Korrespondance, og naar jeg nu gennemlæser hans Breve, ser jeg, at den særlig drejer sig om nordiske Fugle; han var kommet ind paa Studiet af Færøernes Fuglefauna, medens jeg i disse Aar gennem Forbindelse med Kolonibestyrer JOHAN PETERSEN fik Optegnelser og skindlagte Fugle fra Østgrønland. Det var meget indgaaende ornithologiske Kundskaber, ANDERSEN havde, og de kom mig i høj Grad til Gode ligesaavel som hans Kendskab til den udenlandske ornithologiske Litteratur. Meningen var selvfølgelig, at han skulde have en Magisterkonferens i Zoologi, men desværre blev det aldrig til noget. Grunden dertil var jeg dengang ikke klar over og er heller ikke nu fuld-

stændig sikker paa den. Hans økonomiske Forhold var næppe gode, saa han ikke kunde anvende tilstrækkelig Tid til sine Studier, men paa sit Arbejde paa Zoologisk Museum, hvor han, efter hvad han antyder i et Brev, arbejdede i tre Timer daglig som væsentlig ulønnet Assistent, kunde han dog anvende en Del af sin Tid. Jeg tror, at han havde en vis Ulyst til at beskæftige sig med andet end sit rent specielle Studium af Fugle. I de Bifag, der hørte med til Eksamen, var hans Kundskaber vist yderst beskedne.

Men ogsaa andre Ting optog i disse Aar stærkt hans Tid. En saa ivrig og interesseret Ornitholog skrev selvfølgelig om Fugle, og hans første Arbejder om disse udkom i 1894 i Videnskabelige Meddelelser fra Naturhistorisk Forening; det drejede sig om en lille østasiatisk Finke, *Ligurinus sinicus*, en Slægtning af Grønirirken, som han havde købt af en Fuglefænger, der havde fanget den i Omegnen af København. Det var første Gang, at Arten blev truffet, ikke blot i Danmark, men overhovedet i Europa, og der blev fra anden Side opstillet den Formodning, at det var en bortfløjet Fugl, der var bragt til Danmark med et Skib fra Østasien. Hele den Krønike, der opstod herom, fik ANDERSEN ved stor Ihærdighed opklaret, og det viste sig, at der intet var derom. Endnu mere optaget var han af en anden Art, hvis Forekomst ganske vist ogsaa laa uden for det almindelige. I 1894 fik han sendt fra Færøerne en Albatros, *Diomedea melanophrys*, som var blevet skudt ved Myggenæsholm, hvor den i 30 Aar skulde have opholdt sig i Sulekolonien paa denne Klippeø. Da den ellers hører hjemme i de sydlige Have og yngler ved Øerne omkring New Zealand, var det unægtelig en mærkelig Begivenhed, og ANDERSEN beskrev Fuglen og alle Forhold vedrørende den, som han kunde faa oplyst, meget indgaaende i en videnskabelig Artikel i 1895, en Artikel, der ogsaa fremkom i et engelsk videnskabeligt Tidsskrift.

I disse Aar havde han iøvrigt været optaget af et Forsøg paa at besvare en Opgave, som var stillet af Videnskabernes Selskab. Det drejede sig om følgende: Den hollandske Naturforsker SCHLEGEL havde i sin Tid skrevet en Afhandling, der gik ud paa at vise, at hos en Del Fuglearter foregik Overgangen fra Sommer- til Vinterdragt og omvendt ikke gennem

Fældning, men gennem en Omfarvning af Fjerene. Selskabet ønskede nu Spørgsmaalet nærmere undersøgt, enten gennem Studier af Litteraturen herom eller gennem selvstændige Undersøgelser paa levende Materiale. Blandt de daværende zoologiske studerende var ANDERSEN den eneste, der havde Fugle til Specialitet, og man tager næppe fejl i, at der med Opgaven var taget Sigte paa ham. Da der ingen Besvarelse kom i den givne Tidsfrist, blev denne forlænget med et Aar, men uden Resultat. At ANDERSEN var stærkt optaget af Spørgsmaalet er sikkert nok, men hvor langt han kom i Arbejdet hermed, tør jeg ikke sige. Skulde man søge at klare denne Sag, maatte det nærmest ske ved Undersøgelser paa en enkelt Art, hvis Sommer- og Vinterdragt var meget forskellig, og der maatte kræves en stor Række, vel helst levende, Fugle hertil. Zoologen, Professor ROBERT COLLET i Kristiania, med hvem ANDERSEN korresponderede om Sagen, havde raadet ham til at gøre Studier over Snespurvens Fældning; som bekendt er denne Arts Sommer- og Vinterdragt meget forskellige, saa at den i de to Dragter ser ud som to forskellige Arter. Af et Brev fra ANDERSEN ser jeg, at han havde bedt mig om at skaffe Materiale fra Grønland, og at jeg havde skaffet ham 15 Snespurve i Overgang til Vinterdragt; jeg mindes ogsaa, at jeg ude hos ham saa nogle af Arten, som han holdt i Bur. Han var ikke meget tilbøjelig til at udtale sig om, hvor langt han var kommet med dette Arbejde, men af et Brev fremgaar det, at han har opgivet det, thi Brevet slutter saaledes: „Hvad for Resten Omfarvningsproblemet angaar, tror jeg nok, at de Herrer, der har stillet Spørgsmaalet, intet Svar vil faa.“

ANDERSEN's Hovedarbejde paa Ornithologiens Omraade begyndte i disse Aar og vedrører Færøernes Fugle. Det var antagelig gennem Forhandlingerne om Albatrossen, han var kommet i Forbindelse med P. F. PETERSEN paa Nolsø, en god Fuglekender og Fuglepræparator. Fra 1894 sendte PETERSEN ham sine Optegnelser om Nolsøs Fugle (Nolsø ligger Øst for Strømø, lige overfor Thorshavn) og sendte ham talrige skindlagte Fugle derfra. I en Række Afhandlinger i Videnskabelige Meddelelser fra 1898 til 1905 giver ANDERSEN et Uddrag af PETERSEN's Optegnelser tillige med en Omtale af de Fugle, som denne havde sendt ham.

Desuden fik han fra 1901 Fugle og Dagbogsoptegnelser fra Lærer SAMUEL NICLASSEN paa den vestlige Ø Myggenæs. Enkelte andre Steder fra fik han spredte Meddelelser. Ialt fik ANDERSEN gennem 8 Aar Optegnelser fra PETERSEN og gennem 3 Aar fra NICLASSEN. Omfanget af disse Meddelelser kan man slutte sig til af, hvad ANDERSEN skriver i den 6. og sidste Meddelelse om Færøernes Fugle, at der fra de to Øer tilsammen i 1902 var 4000 Iagttagelser. Der var ganske vist tidligere skrevet en Del om Færøernes Fugle, og det fyldigste Bidrag hertil blev vel nok givet af Sysselmand H. C. MÜLLER i hans Arbejde „Færøernes Fuglefauna“, der kom i 1862 i Videnskabelige Meddelelser, men unægtelig fremmede de Afhandlinger, ANDERSEN skrev, væsentlig vor Kundskab til Færøernes Fugleliv; hertil kom endnu, at ANDERSEN i 1901 udgav et Uddrag af Sysselmand MÜLLER's haandskrevne Optegnelser om Færøernes Fugle, som var Zoologisk Museum overladt af dennes Søn. Efter at MÜLLER havde udgivet sit Arbejde om de færøske Fugle, havde han fortsat Optegnelserne, som han øjensynlig selv havde tænkt paa at publicere, hvilket han ikke fik naaet. ANDERSEN's „Meddelelser“ sammen med MÜLLER's Dagbog udgør et anseligt Værk paa 300 Sider. De Fugleskind, som blev sendt fra PETERSEN, behandlede han særdeles indgaaende, ikke mindst hvor der var Tale om særlige færøske Racer. I hans første Artikel er der en hel lille Afhandling paa ikke mindre end 11 Sider om den færøske Stær, der tidligere var opstillet som en særlig Race, noget, hvortil ANDERSEN slutter sig. Ogsaa den færøske Gærdesmutte var opstillet som Race, hvad ANDERSEN dog mente næppe var berettiget. Et meget værdifuldt Afsnit i disse Afhandlinger er det, hvori han paa Grundlag af de modtagne Meddelelser gennemgaar, hvorledes Fuglelivet former sig paa Øerne gennem de enkelte Maaneder.

Sin zoologiske Magisterkonferens naaede han aldrig at faa. Fra forskellig Side, ikke mindst fra HERLUF WINGE, med hvem han paa Zoologisk Museum stod i stadig og nær Forbindelse, blev der presset stærkt paa for at faa ham til at gøre Alvor af at tage den, og jeg tror ogsaa, at der fra anden Side blev tilbudt ham pekuniær Hjælp. Et Arbejde, som optog ham stærkt i disse Aar, var de ornithologiske Artikler i den første Udgave

af Salmonsens Leksikon, som han udarbejdede med overordentlig Omhu og Anvendelse af megen Tid. De, som skrev i denne første Udgave, vil vide, at det ikke var noget lukrativt Foretagende, og ANDERSEN opgav det efter faa Aars Forløb.

Noget andet, som sikkert heller ikke tog en ringe Tid for ham, var hans Samling af skindlagte Fugle og deres Knogler. Præparationen af begge Dele udførte han overordentlig smukt, og det blev efterhaanden en anselig Samling af færøske og danske Fugle, han fik paa denne Maade. En Del af hans Samlinger er havnet paa Zoologisk Museum. Som man sikkert vil have forstaaet, var hans Tid stærkt optaget. Adspredelser, Foreningsliv og deslige tog han ikke synderlig Del i; han skriver til mig engang, da han havde forelagt en Meddelelse i Naturhistorisk Forening, at han nu var traadt ud af Privatlivets Fred. Han var meget musikalsk og spillede selv Klaver; som han engang sagde til mig, var han ogsaa Specialist paa dette Omraade, idet det var Liszt, som han særlig dyrkede.

Det er let forstaaeligt, at han gerne vilde have været til Færøerne og set paa Fuglelivet deroppe, men han naaede det aldrig, hvor stærk Lyst han end havde dertil. I Slutningen af Aarhundredet havde han indgivet et Forslag til Carlsbergfondet om at yde Støtte til en toaars Rejse til Færøerne for at studere Fugle. WINGE og Professor JUNGENSEN støttede dette Forslag, men det blev ikke vedtaget, da der var Knaphed med Midler, og man mente, det kunde vente til et andet Aar. Saa vidt jeg har forstaaet, gjorde dette Afslag et stærkt Indtryk paa ANDERSEN, og dette i Forbindelse med forskellige private Forhold og hans usikre økonomiske Stilling bevirkede, at han modtog et Tilbud om Ansættelse ved Fyrst FERDINAND's zoologiske Museum i Sophia. Det var Direktøren for dette Museum, Dr. LEVERKÜHN, han havde forhandlet med om Sagen, og efter en vidtløftig Korrespondance modtog han Tilbudet og drog i Maj 1901 til Bulgarien for aldrig at vende tilbage til sit Fædreland. At det ikke var med Begejstring, han rejste derved, fremgaar af et Brev til mig, hvori han meddeler, at det var med Sorg han modtog denne Stilling.

Saa kom et mærkeligt Afsnit i ANDERSEN's Liv, hans Ophold i Bulgarien, og jeg har om dette meget udførlige Breve fra ham, der suppleres med Breve, som han skrev til sin Bro-

der herhjemme. Gennem hele denne Korrespondance, ikke mindst Brevene til Broderen, faar man et tydeligt Indtryk af, at ANDERSEN befandt sig meget ilde ved sin Stilling dernede, og Grundene hertil var forskellige. Det lyder jo selvfølgelig meget flot, naar Adressen paa hans første Brev var: Musée zoologique, Palais de Sophia; men Beskrivelsen af de Værelser, han beboede paa Museet, der var en Sidefløj af Slottet, var temmelig rædselsvækkende. Den Gage, hvorpaa han var gaaet ind, viste sig yderst knap, idet alt i Bulgarien var utroligt dyrt. Og dertil kom, at han aldeles ikke harmonerede med Museets Chef, der unægtelig efter ANDERSEN's Beskrivelser var en ret uvidende og lidet sympatisk Person. Museet, som tilhørte Fyrsten personligt, var meget righoldigt, navnlig paa Fugle, men en Masse af disse var i den sørgeligste Forfatning, daarligt udstoppede og slet præparerede, saa at der i de Kasser, hvori de laa, fandtes en Mængde Insekter, afgnavede. Fjer o. s. v. Alt dette skulde ANDERSEN nu bringe Orden i, bestemme og etikettere Fuglene, og han fortæller flere Gange i sine Breve, hvordan han arbejder fra Morgen til Aften hver eneste Dag og maa anvende Natten til Korrespondance; selv Søndagen vilde Museets Leder have han skulde arbejde. Nu havde han foruden Arbejdet paa Museet meget at gøre med sine Aarsberetninger om de færøske Fugle, som han fortsatte under hele Opholdet hernede, og han førte en ret stor Korrespondance med Folk herhjemme, med sin Familie, med H. WINGE og med mig foruden Korrespondance med Udlandet. Som et lille Eksempel paa, hvordan Forholdene var for ham dernede, kan jeg anføre, at han havde medført en ret stor Bagage, bl. a. Kasser med sine Samlinger, men dem blev der næppe nogen- sinde Lejlighed til at faa pakket ud under Opholdet dernede.

Forskellige Forhold i hans Familie havde medvirket til, at han drog til Bulgarien, men man faar Indtrykket af, at han stærkt fortrød sin Tur derned og længtes hjem igen. Til de ovenfor anførte ubehagelige Forhold kom yderligere de meget udviklede Sprog her taltes. Han skriver i et Brev, at man talte Bulgarsk, Fransk i flere Dialekter og Tysk i mange ditto, Engelsk, Serbisk, Russisk, Rumænsk, Magyarisk, Tyrkisk, Nygræsk og Armenisk. Personalet paa Museet var bulgarsk, men kunde nogle fremmede Ord; at det ikke var meget bevendt

hermed, fremgaar af, at da ANDERSEN engang skulde have fat i en af Tjenerne dér, fik han Svaret: „Il spaziert!“

Til disse forskellige Forhold kom nu Skuffelsen over Fuglelivet dernede. Den 10. Juni 1901 skriver ANDERSEN til mig: „Jeg troede, det var et ornithologisk Paradis. Sophia og allernærmeste Omegn har tværtimod vist sig at være forbavsende fugletom. Det er mest af alt Mangelen paa Skov, der gør det saa trist“. Senere udvikler han dette noget nærmere, fortæller hvordan der i Omegnen ikke findes Skove, daarligt nok enkelte Træer, ikke Søer, Moser eller Vandløb, saa at man faar Indtryk af, at Egnen nærmest har en ret ørkenagtig Karakter. Skulde han se noget mere af Fugle, maatte han gøre Udflugter længere bort, men disse var for dyre for ham. I selve Sophias Omegn var der vel en Masse Alliker, Skader og utroligt mange Storke, men ellers kun faa Arter, næsten alle de herhjemmefra velkendte Arter. Bedre var det, de faa Gange han kunde gøre længere Ture ud, saaledes en Udflugt til Bjerget Vitoscha, 9 km borte; her var nok langt rigere og mere afvekslende Fugleliv end i Sophias umiddelbare Nærhed, men af den Liste, han sender mig over Fugle, er det alligevel forbavsende at se, hvor lidet interessant Fuglelivet i det hele er. Det Sted, hvor han kunde gøre de bedste ornithologiske Iagttagelser, var i Boris-Parken i Udkanten af Sophia, en Park omtrent af Størrelse som Søndermarken i København. Her kom i Foraarstiden utrolige Masser af Fugle, hvorom han har givet nærmere Beretning i det ungarske ornithologiske Tidsskrift „Aquila“ for 1903 og 1905. I den første af disse skriver han bl. a.: „Hvad jeg i dette ene Foraar (1902) saa af tilstrømmende Fugle, af Massetræk af Smaafugle, overstiger i betydelig Grad, hvad jeg kunde iagttage i Danmark i Løbet af mange Aar“. Ganske ejendommeligt er det, hvorledes der her er to Trækperioder, saaledes at der imellem den første og anden kan gaa et Tidsrum af henved en Maaned. Under Trækket kunde man her iagttage bl. a. forskellige Hejrearter som Purpurhejre og Nathejre, mange Turtelduer, Ellekrage, Hærfugle, foruden en Mængde forskellige Arter af de smaa Sangere og forskellige Fugle af Drosselfamilien. Den bedste Tid til Iagttagelserne var April og Maj. Efteraarstrækket over Sophia foregik særlig i September og Ok-

tober og mindre rigt end i Foraarsstrækket, men en Mængde Rovfugle trak over. I 1903 var Foraarsstrækket til at begynde med noget sparsommere end det foregaaende Aar, idet Foraaaret var meget tørt, indtil Natten mellem den 18. og 19. Maj bragte Skylregn, hvormed fulgte et mægtigt Træk af en Masse forskellige Arter, bl. a. Vagtler, Tophejrer, Purpurhejrer, Ellekrager, Hærfugle og en Mængde Smaafugle; af de tre førstnævnte Arter regner han, at han saa omkring 10.000 af hver trække over, og hele Natten lød de forskellige Fugles Skrig under dette uhyre Træk. Det var øjensynligt det elektriske Lys i Byen, der virkede som Fyrtaarn i de mørke Nætter; dette vældige Træk vedblev endnu nogle Dage, men dog med aftagende Styrke. Alt dette var jo meget interessant, men ANDERSEN beklager sig stedse over den ringe Tid, der stod til hans Raadighed, saa at han kun kunde benytte de tidlige Morgentimer til Iagttagelser.

I det hele blev Opholdet i Sophia ham mere og mere utaaleligt, saa at han efter at have været der i godt og vel et Aar besluttede at rejse hjem. Han var nu ogsaa blevet klar over, at de Forudsætninger, hvorunder han var taget derned, ikke slog til. Der var dengang meddelt ham, at det var i Fyrstens Tjeneste, han var ansat paa Museet, men det oplystes nu, at Ansættelsen var et rent privat Arrangement af Museets Leder, og at Fyrsten ikke vidste noget herom. Med Zoologisk Museum i København, særlig med H. WINGE og Professor JUNGENSEN, vedligeholdte han stadig Forbindelsen og havde bl. a. udarbejdet en Plan til en Undersøgelse af Islands og Færøernes Fugleverden, en Undersøgelse, der skulde strække sig over 6 Aar med 4 Aars Ophold paa Island og 2 paa Færøerne. Han havde indgivet sin Afskedsbegæring i Sophia, følte sig glad og lettet og skriver, at nu, da Sagen var afgjort, havde han en Følelse af sand Befrielse og udmalede sig paa Forhaand Gensynets Glæder i Danmark.

Men saa ændredes Forholdene. Han blev anmodet om at komme ind til Fyrst FERDINAND, der ytrede bestemt Ønske om, at han skulde blive og udtalte: „De er fra dette Øjeblik Medlem af min Suite, og som en Sag af ringere Betydning, Deres Gage vil blive fordoblet“. I de følgende Maaneder er Brevene fra ANDERSEN sparsomme, men i December 1902 for-

tæller han om, hvorledes han havde faaet Telegram fra Fyrsten om at komme til ham ved Sortehavskysten paa hans Slot i Euxiograd i Nærheden af Varna omtrent tyve Timers Jernbanekørsel fra Sophia. Han skriver, at i Sammenligning med Egnen omkring Sophia er Sortehavskysten et Paradis for Fugle. Baade af Svømmefugle og af Spurvefugle var der Masser her og som det pragtfuldeste, et umaadeligt Træk ved Dag fra Nord til Syd af Stortrapper, der i Flokke fra 6 til over 50 uafbrudt trak over i mange Tusinder. I et Brev fra April 1903 fortæller han om, hvorledes et Forslag, der var indgivet til Carlsbergfondet om Understøttelse af ornithologisk Udforskning af Island, var blevet forkastet, og han fortæller senere om, hvordan Fyrsten har tildelt man følgende Værdigheder, som denne ønsker skal anvendes som Udskrift paa Breve til ham: Dr. KNUD ANDERSEN, Custos of the Royal Museum, The Palace, Sophia, Bulgaria.

Men disse Æresbevisninger kunde ikke gøre ham gladere for Opholdet; han var stadig yderst utilfreds med Forholdene i Sophia og skriver i et Brev af 5. Februar 1904, det sidste jeg har fra ham fra Bulgarien: „Jeg er forlængst klar over, at mit Liv under de givne Forhold vilde være haabløst forspildt — — min Afskedsbegæring førte mig naturligvis i en Afgrund af Unaade paa allerhøjeste Sted“. Men samtidig fortæller han om, hvorledes der blev indledet Underhandlinger med ham fra anden Side og skriver: „Højskolen i Sophia skal i den nærmeste Fremtid omdannes til et Universitet. Den har et Museum, og skønt det hidtil har arbejdet med fattige Pengemidler, giver det et mindre ufuldkomment Billede af Bulgariens Fauna end det saakaldt fyrstelige. Man vilde have mig til Custos ved dette Museum, med hvilket skal forbindes en Lærerpost i Zoologi ved Universitetet (ialt 500 fr. om Maa-neden). Ved Modtagelsen af en officiel Meddelelse fra JUNGENSEN og WINGE om, at Islandsaffæren er gaaet i Orden, har jeg definitivt afbrudt disse Underhandlinger — —. Jeg er endnu ikke enig med mig selv, om jeg rejser direkte til København eller muligvis gør et kortere Ophold undervejs“.

Det vil altsaa sige, at det, som ANDERSEN saa inderligt ønskede, var gaaet i Opfyldelse, at den Plan, som han havde udkastet til Undersøgelse af Island og Færøerne, var vedtaget

af Carlsbergfondet, og at han kunde være sikker paa at komme derop. Derfor afbrød han Underhandlingerne i Sophia og rejste. Efter dette Brev i Februar 1904 gik der en Tid, hvor jeg ikke hørte noget fra ANDERSEN direkte, men fik saa Brev om, at han opholdt sig i Berlin, hvad der unægtelig forbavtede mig, noget hvorpaa jeg først fik Forklaring gennem ANDERSEN's Breve til Broderen. Brevene til denne, som jeg har faaet gennem KNUD ANDERSEN's Søster, giver væsentlig det samme Indtryk, som jeg har dannet mig gennem de Breve, jeg fik, men unægtelig skildrer han de Forhold, hvorunder han levede i Sophia, i meget mørkere Farver end i Brevene til mig, og ofte underskriver han sig: „Din ulykkelige Broder“; undertiden er Tonen noget lysere.

Imidlertid, ANDERSEN drog bort fra Bulgarien, og efter et Brevkort til Broderen af 18. Februar kommer først det næste Brev til ham dateret den 25. Marts, og det begynder saaledes: „Man troede altsaa virkelig, jeg var forsvundet, kan jeg nu indse af dit sidste Brev“. Han meddeler heri, at noget af Grunden til, at han gjorde Ophold i Berlin var, at en tysk Ornitholog OSCAR HAASE havde skrevet til ham og bedt ham om at gøre et Ophold, saa at HAASE kunde faa Lejlighed til at hilse paa ham. De havde tidligere korresponderet, og det var HAASE, der havde sørget for, at ANDERSEN's første Artikel om de bulgarske Trækfugle blev optaget i „Aquila“.

Men ANDERSEN havde ogsaa en anden Grund til at stoppe op i Berlin, idet han under sit Ophold i Bulgarien havde givet sig en Del af med at studere bulgarske Smaapattedyr, og han vidste, at Professor MIKULICZ ved Museet i Berlin havde beskæftiget sig med samme Emne. MIKULICZ vilde, at han og ANDERSEN i Fællesskab skulde gøre Rede for en Samling af Smaapattedyr, som MIKULICZ havde faaet fra Bulgarien, og derfor blev ANDERSEN nogen Tid i Berlin.

Det syntes, at ANDERSENS Broder i et Brev har skrevet til ham, at han jo ikke kan være ganske sikker paa, at det bliver ham, der kommer til Island og Færøerne. I et Brev som Svar herpaa skriver ANDERSEN: „Islandsaffæren er i fuldstændig Orden“. Han har korresponderet med WINGE om Sagen, og denne har skrevet til ham: „Jeg sender Dem paa Professor JUNGERSENS og egne Vegne den varmeste Tak og Lykønskning; det

er mit inderligste Haab, at det skal være baade Dem og os alle til Gavn. Denne Gerning kunde ikke lægges i bedre Hænder end Deres“. Man skulde efter dette vente, at ANDERSEN vilde skynde sig hjem for at realisere Planen om Rejsen til Island og Færøerne. Han skriver vidtløftigt til Broderen om denne Sag og fortæller ham om den stadige Korrespondance, han har haft med WINGE herom, og hvorledes WINGE opfordrer ham til at komme hjem og varetage denne Gerning, og ANDERSEN citerer et Brev fra ham, hvori en Sætning lyder: „De vil faa Frihed til at lægge Planerne for Arbejdet, som De selv synes bedst; De vil ogsaa kunne begynde det nogenlunde til hvilken Tid, De vil, dog helst i 1904“. ANDERSENS Svar herpaa var altsaa, at han tog sin Afsked i Sophia og skrev til WINGE, at han modtog Opfordringen. Med Forbavelse læser man i Brevene Sommeren 1904, at ANDERSEN stadig opholder sig i Berlin, og endnu mere overrasket er man over, at et Brev til Broderen af 24. August begynder saaledes: „Det er med stor Sorg, jeg har maattet lade Museet i København vide, at min Helbredstilstand ikke tillader mig at overtage det store Arbejde, man har villet betro mig.“ ANDERSEN havde nok været syg et Par Gange under sit Ophold i Bulgarien, men det syntes ikke at have været noget alvorligere, saa man blev unægtelig forbavset over, at nu, da han stod ved sine Ønskers Maal, sprang han pludselig fra. Om der har været andre Grunde end Helbredet, tør jeg ikke udtale mig om. At den mægtige Plan, han havde udkastet med 6 Aars Ophold paa Island og Færøerne for at studere deres Fugleliv, kunde have sine Skyggesider, var han ikke selv blind for og udtrykker ogsaa dette engang i et Brev, idet han skriver, at han ikke er klar over, hvad han skal tage sig til, naar han kommer tilbage fra denne Tur. Men han følte sig altsaa ikke rask og skriver til Broderen: „De Aar dernede i Bulgarien under saa oprivende Forhold har taget stærkt paa mig, og Opholdet i Berlin, som jeg havde haabet skulde gengive mig en Del af de tabte Kræfter, har ikke haft den tilsigtede Virkning. Under disse Omstændigheder har der ikke været andre Udveje for mig end at modtage et Tilbud fra London (British Museum) om et lille Arbejde, der rimeligvis vil vare nogle Aar.

I økonomisk Henseende er Tilbudet jo beskedent, saa det bare maa haabes, jeg ikke sulter helt ihjel.“

Saa skriver han endelig, at han gerne vilde have været i København og været sammen med Familien, men ikke har Raad til det, og at han nu rejser til London, og at hans Afrejse dertil er blevet paaskyndet, saa der ikke er Tale om at komme til København. Fra London skriver han den 27. September et Brev til Broderen og beklager sig over, at han hører saa lidt fra Familien og danske Venner og skriver, at WINGE er den eneste, der holder fast ved ham; i dette Brev skriver han ogsaa: „Jeg tror nok, det havde været klogere at rejse til Island, saaledes som min Hensigt var.“

ANDERSENS Bulgarienophold var endt, og efter det ret korte Intermezzo i Berlin kom han til London, hvor han tilbragte Resten af sine Aar i en Ansættelse i Pattedyr-Afdelingen paa British Museum. Fuglene, som han hidtil havde beskæftiget sig med, syntes han ganske at have tabt Interessen for; dog var han i nogle Aar Medlem af Dansk Ornithologisk Forening. I et Brev til mig som Svar paa et, hvori jeg havde skrevet noget om Fugle og om vor tidligere fælles Interesse, skriver han, at hvad jeg minder ham om her og alt om Fugle synes for ham at tilhøre en For-Tilværelse. Hans Arbejde og Interesse ved Museet i London blev nu Flagermus, hvorom han har skrevet en lang Række Artikler og udarbejdet et nyt stort Katalog med Beskrivelse af alle kendte Flagermusarter. Vor Korrespondance var i disse Aar yderst sparsom, og kun lejlighedsvis hørte jeg fra ham, hvorimod jeg af og til fik Underretning om ham gennem Fuglemaleren HENRIK GRØNVOLD, som ogsaa opholdt sig i London og jævnligt arbejdede paa Museet. ANDERSENS Forbindelse med Danmark blev vist efterhaanden kun meget ringe, men med H. WINGE stod han stadig i Forbindelse. Under Verdenskrigen saa jeg ofte hans Haandskrift uden paa forskellige Tryksager, der udsendtes fra den engelske Propaganda, hvor han altsaa arbejdede. Han var blevet gift med en Landsmandinde, men hans hjemlige Forhold var, efter hvad jeg har erfaret, ikke lykkelige. Det sidste, man ved om ham, er et Brev af 14. Maj 1918 paa nogle Linier, som han skrev til sin Søn, og hvori han ønskede ham, at hans Skæbne maatte blive lykkeligere end hans Faders.

Jeg kunde ikke tyde dette Brev anderledes, end at det var ANDERSEN's Mening at gaa ud af Tilværelsen, og jeg vilde dengang have skrevet en Nekrolog over ham, hvad H. WINGE stærkt satte sig imod, idet han hævdede, at man dog ikke vidste, om ANDERSEN var død. Der er nu gaaet 24 Aar siden dengang, og der er vel ingen Tvivl om, at han ikke længere hører til de Levendes Tal. En Del af hans Samlinger er kommet til Zoologisk Museum, medens hans ret store Bogsamling efter Sigende blev solgt i London.

ANDERSEN var utvivlsomt en ualmindelig Begavelse og en sjælden Arbejdskraft, men der var i hans Karakter noget, der hindrede ham i at komme frem, bl. a. en vis Mangel paa Evne til at træffe en Beslutning og en stærk Følsomhed overfor de Stød, som Tilværelsen uvægerligt giver; dertil kom, at han var overordentlig kritisk over for de fleste Mennesker, han traf paa. Man kan kun beklage, at Forholdene medførte, at han ikke kom i en Stilling, hvor hans Evner og Arbejde i højere Grad havde kunnet komme hans Fædreland til Gode; under gunstigere Forhold vilde han sikkert have kunnet udrette meget herhjemme.

ANMELDELSER

KAJ WESTERSKOV: Urfuglen (Gyldendal 1943; 173 Sider; Pris 8,75 Kr. heftet). — Den unge Førstmand og Ornitholog KAJ WESTERSKOV har villet skrive Urfuglens Saga i Danmark, og det er blevet til en smuk og afrundet Monografi. Sammenlignet med Nutidens mange Fuglebøger, der i Reglen kun danner Tekst til en Række Fotografier, er WESTERSKOV's Bog en virkelig Indsats af Format. Hvor velgørende at læse en Forfatter, der virkelig kender sit Emne til Bunds.

Urfuglen findes hos os kun i Jyllands Hede- og Klitegne og er efterhaanden taget betydeligt af i Tal. Som Aarsag til Tilbagegangen angiver WESTERSKOV Opdyrkning af Hederne, Hedebrande, hensynsløs Jagt, Fangst paa Skogrepladserne i Snarer og Fangst af rugende Høner. WESTERSKOV udtaler en manende og indtrængende Opfordring til ikke at lade denne skønne og særprægede Fugl forsvinde i vort Land og foreslaar som det vigtigste Middel til at bevare den Sikring af store Hedearealer, der ikke maa opdyrkes. Det er dog tvivlsomt, om der for Tiden er Stemning for noget saadant; WESTERSKOV burde snarere — hvis han ikke var saa udpræget Jæger — have foreslaaet Totalfredning af Urfuglen nogle Aar, som det tidligere med godt Resultat er gennemført herhjemme.

Bogen indledes med en Beskrivelse af Urfuglens Dragtudvikling og dens Varieteter, et Omraade, der tydeligvis staar Forfatteren fjernere og som ogsaa rummer enkelte Misforstaaelser. Saaledes er Hønen's Sommerdragt fejlagtig beskrevet; man fristes til at tro, at Forfatteren har haft en Fugl i slidt Yngledragt for sig, da han beskrev Sommerdragten. Hvor-